

De Surinaamse taalsituatie in 2011ⁱ

Hein Eersel¹

Abstract

Talen veranderen. Zo veranderen ook de taalsituaties, waarin de betreffende talen voorkomen en functioneren. Een taalsituatie is niet statisch. Hoe langzaam of hoe snel die veranderingen zich voltrekken, hangt af van vele factoren. In dit stuk is getracht de Surinaamse taalsituatie in 2011 te schetsen. Welke factoren dragen bij tot taalbehoud, taalverandering en verandering van de taalsituatie? Veranderingsprocessen kunnen ook gestuurd worden door taalpolitiek en taalbeleid.

Het stuk is bedoeld om onderzoek te stimuleren mede om een gewenst taalbeleid wetenschappelijk te kunnen onderbouwen.

Trefwoorden: taalsituatie, sociolinguïstiek, meertaligheid, standaardisatie, taalkeuze, codewisseling, taaldood.

Met dit kort overzicht van de stand van zaken in 2011 hoop ik stof aan te bieden aan onderzoekers en studenten van de Faculteit der Maatschappijwetenschappen.

Ik begin met een overzicht van de taaldiversiteit in Suriname: het bekende rijtje, met wat commentaar.

- a. De talen van de Inheemsen bestaan uit twee groepen, de Caraïbische en de Arawakse groep. Tot de Caraïbische groep behoren het Kari'na (in de kuststreek), het Trio en het Wayana (in het zuiden). Deze drie lijken te overleven. Drie andere Caraïbische talen, het Akuriyo, het Sik'iyana en het Tunayana, zullen binnen niet al te lange tijd doodgaan. De Arawakse groep omvat wat genoemd wordt het Arawak of Lokono (in de kuststreek) en het Mawayana (in het zuiden). Het Mawayana zal niet lang meer leven (Carlin in: Carlin & Arends 2002; Patte in: Carlin & Arends 2002). Over taaldood en bedreigde talen wordt de laatste tijd veel geschreven. Een informatief boek over taaldood en gewenst taalbehoud is Nettle & Romaine (2000/2004). De Unesco heeft een project gelanceerd over 'endangered languages'. Een taal houdt op te bestaan, wanneer ze niet meer als spreektaal wordt overgedragen van de ene generatie op de volgende. Het kan zijn dat er nog zo weinig sprekers over zijn en dat met hun dood ook hun taal verdwijnt uit het mondelinge taalverkeer. Maar ook wanneer

er genoeg sprekers zijn, kan de druk van buiten zo groot zijn dat de eigen taal wordt opgegeven: het loont niet om de taal te blijven spreken of over te dragen. Het gebeurt ook dat regeringen om welke redenen dan ook talen als het ware proberen te doden. Dat is in de koloniale tijd in Suriname gebeurd met het Sranan. Het heeft die pogingen, al is het niet zonder kleerscheuren, overleefd. Het is een feit dat in Suriname nog anno 2011 bedreigde talen voorkomen en dat er talen doodgaan.

- b. De talen van de Marrons bestaan uit twee groepen: 1. het Saramakaans en het Mataway en 2. het Ndyuka of Aukaans, het Aluku of Boni, het Paramakaans en het Kwinti. Deze verdeling berust op eigenschappen uit de grammatica en de herkomst van de woordenschat. In het Saramakaans/ Mataway komen meer woorden voor van Portugese herkomst dan in de andere Marrontalen. Er zijn ook meer woorden uit Afrikaanse talen terug te vinden in het Saramakaans/ Mataway dan in de andere Marrontalen (en in het Sranan). De graad van onderlinge verstaanbaarheid speelt ook een rol bij deze indeling in twee groepen. Men zou mogen concluderen dat er twee Marrontalen zijn met in elke taal regionale variaties of variaties volgens de etnische subgroepen: de stammen.

Correspondence to: Hein Eersel. Afobakalaan 35, Paramaribo, Suriname. Tel: 597499105. E-mail: hef.eersel@gmail.com

Available online February 3, 2012

- c. Het Sranan is de algemene contacttaal van het land. Het sluit in zijn structuur beter aan bij de Aukaanse dan bij de Saramakaanse groep. Samen met de Marrontalen behoort het Sranan tot een taalgroep die de naam draagt van creooltalen. Dat zijn betrekkelijk nieuwe talen, die in de hele wereld voorkomen. Voor wat de Surinaamse creooltalen betreft, zouden zij zijn ontstaan in de periode van slavenhandel en slavernij en wel in het taalcontact tussen Afrikanen en Europeanen. Er wordt nog steeds gediscussieerd over wat nou precies creooltalen zijn, en over hun ontstaan bestaat al een boekenkast vol theorieën (zie onder meer: Bickerton 1981, Holm 1988 en 1989, Arends e.a. eds. 1995).
- d. Het Nederlands heeft in Suriname een eigen klank, woordenschat en grammaticale *eigenaardigheden* gekregen. Men noemt die taal daarom nu Surinaams-Nederlands (SN) ter onderscheiding van het gestandaardiseerde Europees-Nederlands (EN), dat men nog als norm meent te moeten handhaven op school. Het is intussen wel tot iedereen doorgedrongen dat wat de klanken (= uitspraak) betreft men stilzwijgend een Surinaamse variant als norm hanteert. Met betrekking tot de andere aspecten: woordkeuze, grammatica, stijl, idioom e.d. is er nogal wat variatie, onzekerheid en zelfs verwarring. Maar ook in deze gebieden kan men consistentie ontdekken in de verschillen met het EN, waardoor terecht over SN gesproken mag worden, een aparte taal, die men graag wil standaardiseren. Er moet echter nog veel onderzocht en beschreven worden, voordat men tot algehele standaardisatie van het SN kan overgaan.
- e. Het Chinees. Vroeger kon volstaan worden met de aanduiding het Chinees. We verstonden daaronder dan de in Suriname gesproken Chinese taal: het Hakka. Tegenwoordig is het beter de betreffende Chinese taal precies aan te geven, daar veel van de 'nieuwe' Chinezen Mandarijn spreken. Voorlopig rangschikken we onder de Surinaamse talen ook het Hakka, omdat het naar wordt aangenomen typisch Surinaamse trekken vertoont.
- f. Van het Sarnami wordt ook aangenomen dat het een Surinaamse taal is, wel verwant aan sommige talen van India, maar toch duidelijk te onderscheiden daarvan.
- g. Iets soortgelijks geldt voor het Surinaams-

Javaans tegenover het Javaans van Java.

Deze groep talen, a. tot en met g., samen 20 talen, zouden we 'echte' Surinaamse talen kunnen noemen, omdat ze duidelijke kenmerken hebben die buiten Suriname alleen in Surinaamse gemeenschappen worden gehoord, al zijn sommige van deze talen verwant aan en zelfs onderling verstaanbaar met talen in het buitenland. Zie over de Surinaamse talen in dit rijtje Carlin & Arends 2002. Er worden in Suriname nog meer talen gesproken door, in verhouding tot het totale aantal inwoners van het land, grote groepen van de bevolking. We noemen het standaard Hindi en het standaard Urdu. Beide worden binnen de Hindostaanse bevolkingsgroep op formele bijeenkomsten gesproken. Het Mandarijn begint een eigen plaats in te nemen in de Surinaamse veeltaligheid door het toenemend aantal 'nieuwe' Chinezen die deze taal spreken. Aan dit rijtje kunnen nog gevoegd worden het Braziliaanse Portugees en het Haïtiaanse Créole. Het is niet uitgesloten dat vooral het Braziliaanse Portugees reeds een Surinaams toontje heeft gekregen. Sommige Surinamers beweren dat ze het EN als moedertaal spreken. Bij elkaar zijn het dan 26 talen op een bevolking van een half miljoen. Een veeltalige oase?

Nu iets over de geografische spreiding van de Surinaamse veeltaligheid. Vroeger werden de Marrontalen alleen in de binnenlandse regio's gesproken, maar de laatste jaren worden die talen ook gesproken in de concentraties van de Marrongemeenschap in Paramaribo en omstreken. Het Sarnami en het Surinaams-Javaans hoor je veel in de districten Nickerie, Commewijne en Saramacca, het Javaans ook in Coronie. Het Portugees is in Paramaribo vooral te horen in de Tourtonnewijk, maar wordt uiteraard vooral in de goudvelden gesproken (Garimpeiros). Het spreekt overigens vanzelf dat men in Paramaribo al onze talen hoort.

Naast de gesproken taal is de linguïstische diversiteit van Suriname ook te zien in de schriftsoorten op uithangborden en dergelijke: het Devanagari-schrift, het Arabische schrift naast het meer schuinaflopemde Urduschrift, Chinese karakters zowel het oudere als het moderne strakke type en natuurlijk het Latijnse schrift. Het Afakaschrift en het oude Javaanse schrift zie je niet op uithangborden op straat, maar ze vervullen tegenwoordig wel artistieke en religieus/magische functies.

Dat was een niet gedetailleerd overzicht van de taaldiversiteit van Suriname. Misschien is het interessanter te kijken naar de functies van de talen in de maatschappij. Wat 'doen' wij Surinamers met onze vele talen?

De functies van de talen in Suriname

De media

- a. De dagbladen hanteren in 2011 nog als norm het EN, maar de dagelijkse kolommen zijn doorspekt met SN en er komen veel citaten voor, soms hele zinnen, in het Sranan. Het Dagblad Suriname en de Times van Suriname hebben regelmatig Engelstalige bijdragen met internationale berichten. In de advertenties kom je veel Sranan, Engels en Portugees tegen, terwijl in de overlijdensberichten in De Ware Tijd citaten in sacrale talen als het Sanskriet en het Koranische Arabisch voorkomen.
- b. De overige periodieken, kerkbladen en dergelijke, gebruiken overwegend het EN. De Jehovah's Getuigen hebben publicaties in het Sranan. De glossy-achtige tijdschriften hanteren het EN en het Engels; de publicaties van de grote bedrijven zijn meestal tweetalig Engels en Nederlands, of, en dit in toenemende mate, alleen in het Engels.
- c. De vele radiostations gebruiken alle talen die in Suriname gesproken worden. De stations gericht op bepaalde regio's of etnische groepen zijn bijna uitsluitend in de talen van de betreffende doelgroepen te beluisteren. Het (Surinaams-) Nederlands hoor je in het nieuws en in de algemene voorlichtingsprogramma's van de overheid; het is in feite de officiële taal van het land, en dus ook de taal van de regering in haar contact met de bevolking, terwijl het Sranan ook hier zijn functie als lingua franca, algemene contacttaal, vervult. In overheidsprogramma's gericht op speciale regio's of bevolkingsgroepen worden de betreffende talen gebruikt. Over de radio hoor je veel liederen in de talen van India (Bollywood), Indonesië en China en de populaire liederen in de talen van het internationale repertoire (vooral Amerikaans-Engels). Verder zijn er de popliederen in de talen van Suriname, waarin het Sranan (Suripop) een belangrijk aandeel heeft. Nederlandse liederen zijn niet zo populair op de Surinaamse radio. De Surinaamse radio is boeiend veeltalig.
- d. Bij de tv worden ook vele talen gebruikt. De internationale invloed is daar indringender merkbaar. Zo wordt het nieuws van NOS-tv, NOVA en RTL dagelijks op verschillende stations uitgezonden. Zelfs Nederlandse tv-spelletjes zijn op de Surinaamse zenders te

zien. Heel veel tv-nieuws komt in het Engels op de beeldbuis, en wel zonder ondertiteling: CNN, BBC, CARICOM, China Today en zelfs Al Jazeera is er in het Engels te zien en te horen. Er is af en toe ook nieuws in het Arabisch van Libanon. Al de Surinaamse talen worden gebruikt bij de traditionele etnisch gerichte tv-zenders. Bijzonder zijn de uitzendingen van Luku Dosu (en Poku Dosu) in de Marrontalen, waar een naar elkaar toegroeien van deze talen merkbaar is. Films zijn in het Engels, in de een of andere Chinese taal, met ondertiteling in Chinese karakters, veel films uit Indonesië en India. De Indiase films hebben soms ondertiteling in het Engels. Afrikaanse soaps (in het Nigeriaanse Engels?) zijn elke week te zien. De buitenlandse sport zie en hoor je in het Engels (basketbal) en het Portugees (voetbal). Het Sranan speelt een belangrijke rol in de tv-advertenties en in het volkstoneel.

Dat waren de media. Het lijkt erop dat in de media iedereen aan zijn trekken komt. Niemand klaagt. Een multilinguale oase?

Het onderwijs

Het Surinaamse onderwijs worstelt van oudsher met taalproblemen, waaronder de veeltaligheid. De regel is sinds de koloniale tijd dat de enige onderwijstaal het Nederlands is, van de kleuterschool tot het universitair onderwijs. Maar we zien de laatste jaren, dat men bij het hoger onderwijs langzaam opschuift in de richting van het Engels. Het Lim-A-Po Instituut voor MBA en MPA draait geheel in het Engels. Ook op de Universiteit neemt het gebruik van het Engels toe. Op de campus staat een gebouw dat niet zonder meer heet Institute of Graduate Studies and Research. Er gaan al enige tijd stemmen op om radicaal op het Engels als voertaal bij het gehele onderwijs over te stappen. Maar meer dan wat losse oproepen en af en toe een uitspraak van een minister om vanaf de derde klas van het basisonderwijs het Engels te onderwijzen zijn niet gehoord. Een gedegen plan van invoering van het Engels in het Surinaamse onderwijs is nog niet gepresenteerd. Zo een plan kan trouwens niet los gezien worden van de eventuele keuze van die taal als (tweede?) officiële taal van het land. En dan wordt daarbij nauwelijks nagedacht over de standaard: VS, Brits of Caraïbisch.

Het Caraïbisch Engels is aardig op weg in het ontwikkelen van een eigen standaard. Surinamers zullen in hun Caricomcontacten en -activiteiten rekening moeten houden met Richard Allsopp's

Dictionary of Caribbean English Usage. (Allsopp 1996).

De positie van het Nederlands blijft voorlopig nog sterk in het lager en het voortgezet onderwijs. Maar juist daar zijn de problemen heel groot. Er is geen duidelijk beleid met betrekking tot de standaard. Moet het het EN zijn of het te standaardiseren SN? Het Groene Boekje en het lexicon van het SN zijn in discussie, zeker nu er wetenschappelijk goed onderbouwde publicaties beginnen te verschijnen over het SN. Zie bijvoorbeeld het proefschrift en het SN-woordenboek van Renata de Bies (De Bies 1994 en 2008). En dit betreft alleen nog maar de lexicografie en de spelling van SN-woorden. Over de eigen fonologie, grammatica, stijl etc. van het SN zijn er nog niet veel onderzoeksresultaten te vinden, die kunnen helpen bij de standaardisatie van die taal.

Intussen maakt de Nederlandse Taalunie propaganda voor Het Groene Boekje met de niet algemeen geaccepteerde maar wel officiële spelling van het Nederlands, en ook voor andere aspecten van 'correct' taalgebruik. Hierdoor ontstaat veel onduidelijkheid voor de onderwijsgeevenden in Suriname.

Vele (afgedankte) taaleermiddelen uit Nederland worden zonder meer op Surinaamse scholen gebruikt. Het zijn vaak goed bedoelde schenkingen van Nederlandse bezoek(st)ers. Die leermiddelen werken echter vervreemdend. De kinderen leren daarin taal, het EN, niet om in hun eigen leefwereld, maar om in Nederland talig te kunnen functioneren. De eigen productie van taalboeken komt aan de andere kant onvoldoende op gang. Men maakt dus dankbaar gebruik van de Hollandse taalboeken. De kleuterschool, een plaats waar een kind als het ware geïncultureerd wordt, biedt het Surinaamse kind onvoldoende kinderspelletjes, verhaaltjes, kinderliedjes en aftelrijmpjes die geput zijn uit of gebaseerd op de eigen Surinaamse volksculturen. Juist op de kleuterschool zou de Surinaamse veeltaligheid en cultuurdiversiteit systematisch geprogrammeerd uit- en overgedragen moeten worden. Het gebeurt nu meestal incidenteel. Het kind moet immers later als volwassene in zijn eigen veeltalig en multicultureel land goed kunnen functioneren. Daartoe moet de school hem mee helpen toerusten. Er is geen duidelijk Surinaams taal- en cultuurbeleid. Het Surinaamse onderwijs lijkt de veeltaligheid van de bevolking niet aan te kunnen. Conclusie: een verwarrende linguïstische diversiteit? Ik geloof in ieder geval niet dat men vanuit het perspectief van het onderwijs de Surinaamse veeltaligheid een verkwikkende oase zou mogen noemen.

Het sociale leven

De functies van de talen in het sociale leven in ruimere zin zijn divers, evenals de talen het zijn. Traditioneel vervult het Nederlands de functie van officiële taal (= de taal van de overheidsadministratie en de rechtspraak). Maar welk Nederlands hoor je op formele bijeenkomsten van de overheid, bijvoorbeeld in de Nationale Assemblée of in de rechtszaal? Dat Nederlands is in ieder geval niet precies gelijk aan het gestandaardiseerde EN. Bestaat er dan toch in Suriname een algemene, stilzwijgend geaccepteerde Surinaamse variant van het Nederlands? Ik geloof dat dit zeker het geval is op het gebied van de uitspraak en de woordkeus?

Op de landskantoren komt veel codewisseling voor, zowel bij ambtenaren onderling als in hun contact met de burgers. Leenwoorden uit het Sranan in het SN zijn normaal. Maar toch laat de voorzitter van De Nationale Assemblée niet altijd toe dat een niet-Nederlands woord door de volksvertegenwoordigers wordt gehanteerd. Zo werd een parlementariër die het ambtenarenbestand een 'leleku' noemde, afgehamerd. De gevoelswaarde van 'leleku' woog voor de voorzitter te zwaar om in de verslagen van De Nationale Assemblée te mogen worden opgeschreven als benaming van ons ambtenarenbestand. Meestal wordt codewisseling in het parlement nauwelijks opgemerkt. In de rechtszaal wordt formeel met tolken gewerkt.

Het Surinaamse bedrijfsleven gebruikt in zijn schriftelijke stukken veel Engels naast het Nederlands. De vakbonden geven tijdens acties een zekere voorkeur aan het Sranan. Tijdens politieke campagnes hoor je veel Sranan. Op religieuze bijeenkomsten hoor je de sacrale talen in de gebeden en de teksten die worden voorgelezen. Een sacrale taal in de Winti traditie is het Kromanti. Op de dedôso (singineti) zingt men veel in het traditionele Kerk-Sranan.

Het informele culturele leven voltrekt zich in alle Surinaamse talen. In het meer formele culturele leven -ik bedoel hiermee verzorgde shows, toneel, musicals - is de taalkeuze afhankelijk van de doelgroep en de inhoud van de voorstelling. Zo werd in 2008 in de prachtige Na Bigi Du van Thea Doelwijt gekozen voor codewisseling tussen drie talen: Sranan, Nederlands en Engels. Er is ook veel codewisseling in de dagelijkse omgang van de mensen met elkaar.

Onder de jongeren lijkt het gebruik van het Nederlands toe te nemen. Het is moeilijk te zeggen of het toegenomen gebruik van het Nederlands onder de jongeren het resultaat is van het onderwijs, het zou ook het gevolg kunnen zijn van het intensieve contact met familie in Nederland, mede via het computer- en telefonisch verkeer. Aan de andere kant kijken

diezelfde jongeren voor hun sport en vermaak in toenemende mate naar de Caricom-landen en naar de Verenigde Staten. Ook lijken zij hun weg te vinden naar andere buitenlandse universiteiten dan alleen de Nederlandse. Dit alles brengt ook een toename van vaardigheid in het Engels en het Spaans met zich mee.

Ofschoon de Europees-Nederlandse uitspraak van het Nederlands uit de mond van geboren Surinamers (de zg aardappeluitspraak) niet meer zo vreemd of belachelijk gevonden wordt als vroeger, moet de geboren Surinamer toch oppassen: 'a no mu dray en tongo tumsi', wat duidt op een zekere waardering van de eigen Surinaamse uitspraak.

Ik zou zeggen dat het sociale leven gewoon probleemloos multilinguaal is. Dat lijkt tenminste zo.

Dit is zo ongeveer de Surinaamse taalsituatie anno 2011, voor wat de talen en hun functies betreft. Het wetenschappelijk onderzoek van die situatie is helaas nog fragmentarisch, met daarin de meeste aandacht voor het ontstaan van de creooltalen. Op de een of ander manier levert de wetenschap ook een bijdrage tot de taalsituatie door de waardering die sprekers van bijvoorbeeld een 'achtergestelde' taal kunnen ontleen aan de belangstelling van linguïsten voor hun taal. Zij zien in die taalkundige belangstelling een erkenning van de waarde van hun taal, en ze verwachten dat daardoor verandering komt in de prestigeverhoudingen tussen de talen van het land. Zo was Koenders zeer verheugd en gesterkt in zijn strijd voor de emancipatie van het Sranan, toen de Zwitser Hans Eberstark in de vijftiger jaren van de twintigste eeuw een studie publiceerde over het toen nog in Suriname zeer verachte Negerengels.

Er zijn allerlei vragen te stellen over onze taaldiversiteit. Wat moeten wij Surinamers met onze veelaligheid? Hoe kijkt een organisatie als de Unesco met haar streven naar taalbehoud ernaar? Wat doen linguïsten ermee? En wat zouden de taalpolitiek en bijvoorbeeld een taalregulerende instantie kunnen doen? Deze vragen proberen we te verduidelijken of te beantwoorden onder de kop: *Taalverandering, taalbehoud, taalpolitiek, taalstandaardisering, taaldood en nieuwe talen*

Waar zoveel talen naast en zelfs door elkaar gesproken worden vindt uiteraard wederzijdse beïnvloeding plaats. Op alle niveaus nemen talen elementen van elkaar over: klanken, woorden en betekenissen, zinsbouw. Dit leidt tot taalverandering, externe taalverandering, want talen veranderen ook zonder direct contact met andere talen, dat noemt men interne taalverandering. Taalkundigen die geïnteresseerd zijn in taalverandering en de processen daarvan, kunnen boeiende verhalen vertellen over wat er in Suriname gebeurd is of nog gebeurt.

Taalpuristen, zij die hun taal 'zuiver' willen houden, staan huiverig tegenover vele van de taalveranderingen, ze keuren het overnemen van elementen uit andere talen af. Men kan die wederzijdse beïnvloeding niet tegenhouden. Wat wel kan is de mensen leren om hun taal zo goed mogelijk te praten. Maar een taal 'goed' praten kan je pas wanneer er regels zijn voor dat 'goed' praten. Die regels zijn er over het algemeen nog niet voor de Surinaamse talen, omdat de autoriteit(en) die zulke regels (mogen) maken er niet zijn. Als wij aannemen dat de regering per definitie die autoriteit is, dan blijft nog, dat de regering in het openbaar regels moet geven over het juiste taalgebruik en wel op alle niveaus. Tot nu toe is er alleen van de spelling van een paar Surinaamse talen iets bij wet (staatsbesluit) geregeld. Maar ook door taalregulering kan taalverandering niet geheel worden tegenhouden; de voorschriften en regels voor juist taalgebruik kunnen echter wel een remmende werking hebben op het tempo van de taalverandering. De belangrijkste factor bij het uitvoeren van taalregulering is de school. Zolang een taal niet op school onderwezen wordt, zullen de bij wet vastgestelde taalregels geen effect hebben. Een voorbeeld: de bij Staatsbesluit van 1986 vastgestelde spelling van het Sranan wordt nauwelijks gevolgd. Men kent die spelling nog steeds niet. Waarom niet? De spelling van het Sranan behoort niet zes of meer jaren lang tot de dagelijkse kost van schoolkinderen, die bovendien weten dat er bij overtreding van de spellingvoorschriften sancties wachten in de vorm van lage rapportcijfers. De school is een machtig middel bij de implementatie van een gestandaardiseerde taal.

Voortgezette taalverandering kan leiden tot het ontstaan van een nieuwe taal. Het SN is door interne en externe verandering geworden tot wat het nu is: een taal die taalkundig duidelijk onderscheiden wordt van het EN. Het is echter linguïstisch onjuist om het SN te beschrijven in termen van afwijkingen van het EN. Elke taal is een eigen coherent systeem van tekens, waarin alles met elkaar samenhangt. Elementen in het SN en het EN kunnen sprekend op elkaar lijken, maar toch nemen ze geheel andere plaatsen in of vervullen totaal andere functies in hun respectieve systemen. Ze zijn twee verwante maar onderscheiden talen geworden. De erkenning van dit feit geschiedt door standaardisatie.

Woorden worden uit de ene taal in een andere overgenomen. Maar ze gaan zich daarna onmiddellijk voegen in het nieuwe systeem van woorden en betekenissen. In het moderne Sranan is naast 'tu' het woord 'ooktu' binnengekomen. Het is niet uitgesloten dat 'ooktu' in zijn betekenis een specifieke benadrukking van 'tu' gaat betekenen. 'Mi e wroko, ma mi mu rostu pikinso tu' klinkt gewoon.

Maar in de uitroep: 'yu ooktu!' klinkt ook nog verbazing door, dit naar mijn taalgevoel. Zoiets kan tot taalverrijking leiden. Zo heeft het Engels geprofiteerd van gelijke woorden uit twee verschillende bronnen: Germaans en Romaans. *Ghost* met zijn afleidingen naast *spirit* met zijn afleidingen, *bloom* naast *flower* en heel veel meer. Het Engels heeft hierdoor een rijk gevarieerde woordenschat gekregen. Als voor het Sranan 'ooktu' niet wordt weggestandaardiseerd, zal de spelling ervan ook moeten worden aangepast. Het Prisma-woordenboek kiest alvast voor 'owktu' (Blanker & Dubbeldam 2005, p.150).

In al deze gevallen krijgen de betrokken woorden in een taalveranderingsproces andere plaatsen en gebruiksmogelijkheden in het totale samenhangende systeem. Daarom, nogmaals, is het onvoldoende en onjuist om het SN alleen als afwijking van het EN te noteren, wat in sommige beschrijvingen van het SN gebeurt (Van Donselaar 1989). Men hoeft eigenlijk bij de beschrijving van het SN helemaal niet naar het EN te kijken, maar gewoon die taal als een aparte taal met haar eigen coherent systeem beschrijven.

De taal die het meest heeft bijgedragen tot het ontstaan van het SN is het Sranan. Het is gemakkelijk om voorbeelden te geven van die beïnvloeding op alle niveaus van het SN: de klanken, de woordenschat, de zinsbouw. Maar ook hier mag men het niet daarbij laten; de vraag is juist hoe deze zg. 'surinamismen' - als men ze inderdaad als zodanig herkend heeft - functioneren in de totaliteit van het nieuwe systeem (Eersel 2007).

Alle Surinaamse talen beïnvloeden elkaar: het Sranan neemt bijvoorbeeld elementen over van het Surinaams-Nederlands en het Sarnami; het Sarnami op zijn beurt van het Sranan en van het Nederlands. Alle talen doen mee. Het overnemen van een woord of een structuur kan soms bij één min of meer populaire persoon beginnen, die geïmiteerd wordt door zijn taalgenoten. Een grappige overname van een woord uit het Sranan in het Frans is onlangs genoteerd. In het Marowijnegebied, rondom Albina en St. Laurent, worden onder meer Marrontalen, Frans en Sranan gesproken. Een Franse diplomaat komt in dat gebied. Zijn gastheer vraagt wat hij wil eten, *du pain* of *borignan*. 'Borignan' blijkt in de taal van zijn Frans sprekende gastheer 'warm eten' te betekenen. Dit woord is op dat moment, in het Frans van de betrokken persoon overgenomen uit het Sranan 'bori-nyan'. Als zo een overname wordt nagevolgd, blijvend wordt in het Frans, dan is er sprake van, weliswaar een kleine, taalverandering van het Frans. Of de eerbiedwaardige heren van de Académie française daar blij mee zullen zijn, is een andere vraag. Die bewakers van de zuiverheid van

het Frans hebben al moeite genoeg om het in hun ogen verderfelijke Amerikaanse Engels buiten hun salon te houden. Het Frans is een door en door gestandaardiseerde taal en de Académie waakt over de zuiverheid van dat Frans.

Het SN is dringend toe aan standaardisatie, maar ook de andere Surinaamse talen hebben regulering nodig, zeker het Sranan, dat veel gebruikt wordt als algemene contacttaal. Standaardisatie verhoogt het prestige van een taal.

Heeft de overheid een taak bij het reguleren, het standaardiseren van talen? In de wereld is daarover geen eenduidig antwoord te vinden. In de meeste landen stelt de overheid een taalautoriteit in met vergaande bevoegdheden (Nederland en Vlaanderen hebben hun Taalunie, Frankrijk zijn Académie), in een paar landen (de VS en Engeland) laat men de standaardisering over aan particuliere organisaties (Engeland: Oxford Dictionary). Een taalautoriteit zal gevoed en ondersteund moeten worden door wetenschappelijk onderzoek. Voor Suriname betekent dit, dat de onlangs gelanceerde gedachte voor een Taalraad tegelijk een verzoek inhoudt om zo spoedig mogelijk een linguïstisch onderzoekscentrum te vestigen, het liefst binnen de universiteit.

Wanneer een taal eenmaal gestandaardiseerd is, standaardtaal is geworden, hetgeen altijd met keuzes gepaard gaat, lopen de taalvariëteiten die niet gestandaardiseerd zijn, het gevaar als 'plat', 'onbeschaafd' beschouwd te worden en uiteindelijk zelfs te verdwijnen, dood te gaan. Talen gaan dood, taalvariëteiten gaan dood, ondanks het streven van organisaties als de Unesco tot taalbehoud. De Unesco verklaart, dat elke taal een schatkamer is van volkscultuur. Als een taal doodgaat, betekent dat onherstelbaar cultuurverlies. En cultuur is waardevol. In 2008 heeft de Unesco voor de internationale dag van de moedertaal als jaarmotto gekozen: Languages matter. Elke taal is de moeite waard. Het is de taak van de taalpolitiek van Suriname om evenwichtig te handelen: aan de ene kant standaardisatie ter bevordering van de nationale communicatie en voor de cultivering van onze talen, aan de andere kant maatregelen voor taalbehoud om taaldood en cultuurverlies te voorkomen. Taalpolitiek moet weloverwogen en wetenschappelijk goed onderbouwd zijn.

De Surinaamse talen die veel belangstelling van linguïsten genieten zijn de creooltalen. Het wetenschappelijk onderzoek is daarbij vooral historisch en typologisch gericht. Hoe zijn deze talen ontstaan? Wat zijn hun specifieke kenmerken en hoe komt het dat deze talen over de gehele wereld, van de Stille Oceaan tot en met het Atlantische gebied, op de een of andere manier op elkaar lijken, dus tot

hetzelfde type lijken te behoren? Deze talen vormen een rijk jachtgebied voor linguïsten van allerlei aard. Ze noemen zichzelf creolisten en hun discipline heet creolistiek met eigen leerstoelen en tijdschriften. Niet alleen theorieën over het ontstaan van creooltalen worden getoetst aan deze talen, maar ook allerlei andere algemene taaltheorieën. De discussies onder de creolisten zijn soms heftig en niet altijd vrij van gelijkhebbertij. In maart 2008 verscheen van Derek Bickerton een boek onder de titel *Bastard Tongues. A Trailblazing Linguist Finds Clues to Our Common Humanity in the World's Lowliest Languages* (Bickerton 2008). Bickerton - ik denk dat hij de meest notoire gelijkhebber is onder de creolisten - is dan 83 jaar. In 1981 verscheen zijn *Roots of Language* waarin hij uitgebreid zijn *Language Bioprogram Hypothesis* naar voren bracht. De LBH geeft een verklaring voor het ontstaan van de creooltalen, ja, zelfs voor het ontstaan van de menselijke taal. Decennia lang hebben hij en zijn aanhangers de LBH uitgeprobeerd op de creooltalen, waarin zijn menen gevonden te hebben de oertaalstructuur zoals geprogrammeerd in het brein van de menselijke soort. Het Saramakaans zou model staan voor zo een 'core language'. Bickerton veegt alle linguïsten die anders denken over het ontstaan van de creooltalen arrogant van de tafel. In zijn laatste boek belooft hij dat er nog een boek komt, het uiteindelijke boek over het ontstaan van taal bij de menselijke soort. Dat in deze zienswijze de creooltalen in zekere zin toch maar primitieve talen zijn - ze zijn immers 'oertalen' - moeten wij maar voor lief nemen, ondanks de troostende slotlinea van zijn boek: *'For Creoles are not bastard tongues after all. Quite the contrary: they are the purest expression we know of the human capacity for language. Other languages creak and groan under the burden of time. Like ships on a long voyage, they are encrusted with the barnacles of freaky constructions, illogical exceptions, obsolete usages. Their convoluted recesses facilitate lying and deceit. But Creoles spring pure and clear from the very fountain of language, and their emergence, through all the horrors of slavery, represents a triumph of all that's strongest and most enduring in the human spirit.'* (Bickerton 2008, 247)

Het is aan te bevelen dat Surinamers zelf hun eigen talen gaan onderzoeken, niet alleen om te weten wat die talen (en de daarin opgeslagen culturen) zijn, maar ook om de overheid grondslagen te verschaffen voor haar taal- en cultuurbeleid: een theoretisch nut en een praktisch gevolg. Surinaamse sociologen en linguïsten moeten aan de slag. Daarom moet zo spoedig mogelijk een studierichting taalwetenschap komen aan onze universiteit.

In 2008 zijn twee werken verschenen,

waarin Surinamers aanzetten geven tot regulering van Surinaamse talen. Het zijn het 'WSBN Woordenboek van de Surinaamse Bijdrage aan het Nederlands' van Renata de Bies (De Bies 2008) en 'De Spelling van het Sranan. Hoe en waarom zo' van Eddy van der Hilst (Van der Hilst 2008). Beide boeken gaan verder dan alleen lexicografische, spelling- en uitspraakzaken, ook meer grammaticale onderwerpen komen aan de orde. Het is te hopen dat de Surinaamse gemeenschap positief reageert op deze boeken en ordelijk begint om te gaan met haar talen.

Tot de Surinaamse taalsituatie in 2011 behoort ook het streven naar regionale integratie van ons land (Zuid-Amerika en Caricom). Het taal- en cultuurbeleid moet ook in dat opzicht nog van de grond komen. Meer kan daarover nog niet gezegd worden, want veel moet nog worden onderzocht.

Tot slot. Onze linguïstische diversiteit is geen handicap maar een rijkdom voor hen die er creatief mee weten om te gaan. De Surinaamse taalsituatie is nog in 2011 een uitdaging die ook om creatieve antwoorden vraagt.

Naschrift, januari 2012

Na 2009 hebben ontwikkelingen plaatsgevonden die de Surinaamse taalsituatie kunnen doen veranderen.

Aan de universiteit werd de faculteit der humaniora ingesteld. Ze is later veranderd in een subfaculteit van de faculteit der maatschappijwetenschappen. Haar werkzaamheden zijn begonnen met een master Nederlands. Het is de bedoeling dat daarbij het accent zal liggen op de beschrijving van het Surinaams-Nederlands, met het oog op de standaardisatie van die taal. Het onderwijs en de gehele Surinaamse samenleving krijgen hierdoor eigen normen voor correct gebruik van de Surinaamse variëteit van het Nederlands. Het gevolg is, dat er van dat gestandaardiseerde Surinaams-Nederlands woordenboeken, een spelling, een grammatica en leermiddelen voor de school gemaakt moeten worden.

De Schrijversgroep '77 heeft in 2010 en 2011 veel aandacht besteed aan de Surinaamse meertaligheid. De dichters en schrijvers gaven aan dat die meertaligheid een verrijking van de Surinaamse literatuur kan betekenen. Zie de publicatie over het "confest" dat de groep gehouden heeft onder de titel 'WAN TRU PUWEMA NA WAN SKREKI SANI/ TAAL EN LEVEN'. Het is niet duidelijk of de activiteiten van de Schrijversgroep '77 hebben bijgedragen tot een verhoging van de literaire productie in andere Surinaamse talen, dan het (Surinaams-) Nederlands. Er zijn wel enkele gedichtenbundels verschenen in

het Sranan. Daarnaast zijn er onderwijsleermiddelen ontworpen en gedrukt in onder meer het Kalin'a.

Op 15 maart 2011 stelde de Minister van Onderwijs een commissie in voor het ontwerpen van een wet voor een Taalraad van Suriname en voor een Taalwet. Die commissie heeft de concepten van beide wetten aan de Minister aangeboden op respectievelijk 4 mei en 15 augustus 2011. Om een beter inzicht in de Surinaamse taalsituatie te verkrijgen heeft de commissie een conferentie over de Surinaamse meertaligheid laten organiseren en aparte consultaties gehouden met Surinaamse taalgroepen. Tijdens deze bijeenkomsten kwam telkens de wens naar voren tot erkenning van de verschillende talen van Suriname, en het verzoek om op de een of andere wijze de nationale talen van Suriname op te laten nemen in het reguliere onderwijs.

Deze punten en vele andere ter regulering van de Surinaamse taalsituatie zijn verwerkt in de beide concepten. Het is te hopen dat in 2012 de beide wetten door De Nationale Assemblee worden aangenomen, waardoor de Minister van Onderwijs een kader krijgt voor een voortvarend en adequaat taalbeleid.

Literatuur

- Allsopp, R. (1996) Dictionary of Caribbean English Usage. Oxford.
- Arends, J., Muysken, P. & Smith N. (Eds.) (1994) Pidgins and Creoles. An Introduction. Amsterdam: John Benjamins.
- Bickerton, D. (1981) Roots of Language Ann Arbor: Karoma.
- Bickerton, D. (2008) Bastard Tongues. A Trailblazing Linguist Finds Clues to Our Common Humanity in the World's Lowliest Languages. New York: Hill and Wang.
- Blanker, J.C.M. & Dubbeldam J. (2005) Prisma Woordenboek Sranantongo. Prisma Wortubuku fu Sranantongo. Utrecht: Het Spectrum.
- De Bies, R., (1994) Op weg naar Standaardisatie van het Surinaams-Nederlands. Een lexicale beschrijving van vijftien jaar administratietaal van de Republiek Suriname. (Ongepubliceerde dissertatie). Antwerpen: Universiteit van Antwerpen.
- De Bies, R., (2008) WSBN. Woordenboek van de Surinaamse Bijdrage aan het Nederlands. Met medewerking van Willy Martin & Willy Smedts. Paramaribo: Universiteit van Suriname.
- Eersel, H. (2007) Niet in andermans kleren. In: Nederlands in Suriname. Tijdschrift van de Surinaamse Vereniging van Neerlandici. 12, 11-15.
- Eithne, Carlin, & Arends, J. (2002) Atlas of the Languages of Suriname. Leiden: KITLV Press.
- Holm, J., (1988) Pidgins and Creoles. Volume I. Theory and Structure. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holm, J., (1989) Pidgins and Croles. Volume II. Reference Survey. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nettle, D. & Romaine, S. (2004) Uitstervende talen. (Oorspronkelijke titel: Vanishing voices. The Extinction of the World's Languages. 2002) Vertaald door Peter Diderich. Amsterdam: Atlas.

Schrijversgroep '77: zoveel zinnen zoveel talen. Meertaligheid, bekeken vanuit de optiek van schrijvers, bijeen tijdens het confest wan tru puwema na wan skreki sani/ taal en leven. 1-5 november 2010, Suriname

Van der Hilst, E. (2008) De spelling van het Sranan. Hoe en waarom zo. Paramaribo: E.H.E. van der Hilst.

Van Donselaar, J. (1989, tweede druk) Woordenboek van het Surinaams-Nederlands. Muiderberg: Coutinho.

ⁱ Dit is een uitgewerkte versie van een stuk dat in 2009 werd geschreven voor een liber amicorum voor Mw. Dr. Betty Sedoc-Dahlberg.